

ВОКАЛЬНО-АНСАМБЛЕВІ НАВИЧКИ У СИСТЕМІ ХУДОЖНЬО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОЛЕКТИВУ

Власова С.А.

Київський національний університет культури і мистецтв

В статті аналізуються специфічні особливості розвитку та вдосконалення вокально-ансамблевих виконавських навичок в контексті художньо-виконавського інтерпретаційного процесу творчого колективу – вокального ансамблю. Розглядаються особливості роботи над співочим диханням в вокального ансамблі, аналізуються особливості поєднання процесу художньо-інтерпретаційної діяльності керівника та артистів колективу з контролем належного рівня володіння вокально-ансамблевими навичками під час репетиційної та концертно-виконавської діяльності.

Ключові слова: вокальний ансамбль, співочі навички, інтерпретація, художнє перевтілення.

Постановка проблеми. В сучасних умовах загострення політичних, соціальних протиріч, загальних негараздів економічного характеру, маргіналізації культурних цінностей, потрібно зберігати і підтримувати українську культуру. Пісня супроводжує український народ протягом усієї історії його існування. Саме спів є найдавнішим видом музичного мистецтва. У часи розквіту та занепаду, під час важких випробувань війнами, бідністю, національного гніту, народна пісня допомагала та підтримувала людей. Музика є провідником високих культурних цінностей. Впливає на творчий розвиток та свідомість народу. Виходячи з цього, в умовах сучасності, цікавим є саме аналіз формування та розвитку вокально-ансамблевих навичок співака, адже саме в умовах соціокультурних, мистецьких реалій сучасності необхідним є формування нових концепцій побутування ансамблевого виконавства у поєднанні з ґрунтовними засадами сформульованими попередниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання особливостей побутування вокальних ансамблів (хорів) розглядають в численних роботах теоретиків музичного мистецтва, в контексті даної публікації показовими є: Большаков А. «Поради молодим хормейстерам» [3], Дмитриев Л.Б. «Основы вокальной методики» [4], Егоров А. «Теория и практика работы с хором» [5], Микиша М.В. «Практичні основи вокального мистецтва» [6], Шаміна Л. «Робота з самодіяльним хоровим колективом» [7], проте дані публікації датуються другою половиною – останньою третиною ХХ століття. Тому актуальним та цікавим є переосмислення даних праць в контексті сучасності.

Висвітлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. За останні десятиріччя в Україні інтерес до народного співу набув масового характеру. Почала зростати кількість різнопланових вокальних ансамблів. Перед керівниками, а надто початківцями постав ряд завдань в контексті пошуку принципово нової концепції формування та функціонування вокальних ансамблів в умовах сучасності. Постає питання компіляції фундаментальних засад провідних теоретиків в умовах сучасного побутування музичного колективу.

Мета статті. Процес розвитку та вдосконалення вокально-ансамблевих навичок у системі репетиційної та концертно-виконавської діяльності.

Виклад основного матеріалу. При створенні вокального ансамблю перед учасниками і керівником постає ряд завдань. Ансамблеве виконання будь-якої, навіть найпростішої пісні вимагає від співаків цілісного комплексу вокально-ансамблевих навичок, а саме: співацьким дихання і звукоутворенням, вмінням співати в унісон, володіти різноманітними видами ансамблю, вокальної дикцією.

Зупинимось детальніше на основних аспектах вокально-ансамблевих навичок.

Співацька постава. Однією з головних умов співу є внутрішня фізична свобода виконавця. Вона досягається природною позою співака: прямий і вільний корпус, розправлені плечі, пряме положення голови, випрямлені коліна, ноги з опорою на п'яти. Найбільш доцільна та правильна позиція в співі – стоячи. М'язи обличчя, шиї, плеч – мають знаходитись в вільному стані. При співі неможна закидати голову, затискати нижню щелепу. Все повинно бути просто, вільно і природно [6].

Співацьке дихання. Дихання має принципово важливу роль у виконавському процесі. Воно є джерелом звуку і є умовою якісного співу як з вокально-технічного погляду так і з погляду аспектів художньої виразності. Співацьке дихання – це природне, найбільш правильне і доцільне дихання, яке сприяє кращому використанню вокально-акутичних можливостей голосового апарату в процесі співу. Таке дихання забезпечує необхідну силу, рівність, чистоту і витривалість голосу, дає співакові можливість вільно проявити свої творчі можливості. Співацьке дихання рішуче відрізняється від звичайного. В звичайному диханні чергування вдиху і видиху відбувається незалежно від нашої волі, тому це безумовний рефлекс. Співацьке дихання регулюється свідомістю співака. По об'єму видихуваного повітря співацьке дихання перевищує звичайне. При співацькому диханні видих довше, при звичайному же вони рівномірні. Вміння правильно дихати допомагає виробити важливий прийом у ансамблевому співі – ланцюгове дихання. Суть такого співу заключається в неодноразовій зміні та поповненні дихання виконавцями, через що виникає враження безперервності звучання музичного колективу. Ланцюгове дихання може бути використане як засіб художньої виразності, коли необхідно дотриматись безперервного звуку протягом твору. Навички такого дихання необхідно розвивати в артистів ансамблю. Для цього

можна використовувати вправи на заданій висоті і спостерігати за рівністю звучання, щоб жоден голос не виокремлювався за силою, або тембром. Корисно відпрацювати прийом поступового підсилення та послаблення звуку, філірування. Користування правильним диханням дає можливість використання різних засобів художньої виразності, що в свою чергу, дає можливість краще відтворити ідейно-емоційне забарвлення твору. Використання таких прийомів покращує звучання і професіоналізм колективу [6].

Найбільш високих творчих результатів можна отримати з колективом, коли форми роботи і методи навчання мають цікавий, пізнавальний, а не нудний, вимогливий характер. У роботі з колективом недопустима грубість, дратівливість, нестриманість. Поряд з вимогливістю до колективу хормейстерові потрібно уміти добрим жартом, м'яким гумором пом'якшити деколи напружену репетиційну роботу колективу. Один з популярних принципів декларації статусу керівника музичного колективу – «Старший среди рівних». При цьому в діяльності колективу повинна домінувати аксіома – і керівник і артисти роблять одну справу, всі зацікавлені зробити її добре. Свідоме засвоєння твору, активна робота над технічними засобами художнього виконання є обов'язковими, так само як виявлення і формування ставлення виконавців до художньо-образного змісту, головної думки [3].

У процесі роботи над художнім ансамблем, тобто над засобами художньої виразності, кожен елемент ансамблю є частиною цілого. Це означає, що, працюючи над дикцією, неможливо забувати про ритм, темп, характер звуку; під час роботи над ритмом не слід забувати про звукоутворення й динаміку, фразування й логічні наголоси і т.д. Порушення одного з видів ансамблю у виконання твору призводить до втрати художнього ансамблю. Слухачі завжди помічають найменші ансамблеві недоліки, особливо в тих творах, які чули їх в кращому виконанні.

Художнє перевтілення не можливе без створення художнього образу а значить і інтерпретації твору. Специфічним для вокально-ансамблевого мистецтва є наявність у більшості творів двох текстів – музичного та літературного. В структурі тексту твору розрізняються стабільні і варіативні компоненти. До перших можна віднести звуковисотність, метроритм та форму. Специфічним компонентом твору, що також належить до стабільних, є вербальний текст. До варіативних компонентів вокально-ансамблевого твору належать динаміка, агогіка, темп, артикуляція, програма твору, авторські вербальні позначення, а також група специфічних вокально-ансамблевих засобів (дикція, стрій, частковий та загальний ансамбль тощо [4].

В структурі процесу диригентської інтерпретації виокремлюються три стадії – самостійна, репетиційна та концертна. Самостійна стадія передбачає створення індивідуальної виконавської концепції твору. Репетиційна стадія передбачає а) впровадження ансамблевої технології: роботу над найважливішими компонентами вокально-ансамблевої звучності – ансамблем, строем, унісоном партій, динамікою, дикцією тощо з метою розкриття виражальних можливостей колекти-

ву; б) втілення індивідуальної концепції виконаного твору. В ході репетиційної роботи відбувається корекція образу твору (або виконавської концепції твору) відповідно до умов наявного колективу. Колективна виконавська концепція складається в результаті донесення хормейстером індивідуального образу твору до свідомості колективу. Як і в індивідуальному образі твору, в колективному також поєднуються змістовний і формальний (або технічний) компоненти. Інакше кажучи, колективний образ твору – це чітке уявлення артистів колективу щодо того, який твір і за допомогою яких виконавських технологій (приймів вокальної техніки, засобів хорошого виконання тощо) втілюється в ході репетиційної роботи. Чим більш чітким, деталізованим буде колективний образ виконаного твору, тим більшою буде зацікавленість артистів процесом роботи, їх націленість на кінцевий результат репетиційного процесу – створення унікальної (колективної) виконавської версії твору. Концертна стадія процесу диригентської інтерпретації передбачає втілення індивідуально-колективної концепції твору «тут і зараз» – в умовах конкретного концертного виконання твору.

Кожен концертний виступ повинен бути добре підготовленим. Погано підготовлений виступ колективу, мала кількість слухачів в концертній залі породжує розчарування учасників ансамблю, незадоволення діяльністю колективу. Невдалий виступ ансамблю приносить глибокі переживання його учасникам, а інколи приводить до занепаду колективу [6].

План роботи хормейстера над кожним твором включає найближчі завдання, що стосуються чергової репетиції, і добре продуману систему різних етапів роботи над кожним твором репертуару аж до повного його освоєння. Художньому вдосконаленню виконавського процесу не буває межі, але терміни розучування кожного твору повинні мати визначені границі. Для розучування слід розділити на декілька частин. Черговість їх розучування може бути різною. Не обов'язково починати працювати над твором з його початку. Зазвичай на репетиції розучується декілька творів, кожен з яких знаходиться, як правило, в різній стадії освоєння, це пояснюється різною складністю творів, неодноразовістю включення їх в репетиційний процес. Тому на кожній репетиції повинен вирішуватися широкий круг навчально-методичних завдань. Не слід на одній репетиції займатися лише найскладнішими завданнями в роботі над репертуаром, а на іншій найбільш простими. Кожна робоча репетиція має бути насичена творчими завданнями і носити всілякий характер їх рішення [7].

Керівникові слід пам'ятати, що педагогічні аспекти в роботі над репертуаром не слід відривати від художньо-виразного початку. На початковій стадії освоєння твору переважають педагогічний і технологічний процеси, на завершальній – процес художньо-виразний.

На будь-якому етапі роботи над твором хормейстер повинен ясно і чітко формулювати завдання, що стоять перед колективом. Не можна повторювати з виконавцями окремі епізоди або твір в цілому, не пояснивши колективу, які цілі і завдання вирішуються в процесі цього повторення.

Кожен розучений твір з колективом повинен пройти стадію співування – процес міцного закріплення вокально-хорових навиків і прийомів, придбаних за час розучування цього твору. Відчуття хормейстером міри співування твору досягається досвідом роботи з виконавцями [7].

Види концертних виступів колективу можуть бути різноманітними як за об'ємом виступу, так і за змістом концерту. Найбільш розповсюдженим видом виступу являється участь колективу в концерті в ряду з іншими творчими силами, коли колектив виконує 2-3 твори. В таких концертах вибір репертуару зазвичай визначається творчим задумом режисера. Часто зведені концерти присвячуються якійсь події і маю театралізований напрям. Керівнику потрібно добиватися того, щоб репертуар хору в таких концертах не був одноплановим. Елемент контрастності репертуару повинен завжди присутнім в усіх концертних виступах [4].

Нерідко колективам приходиться брати участь в концертах-лекціях, концертах-зустрічах, де головним діючим обличчям є лектор чи той, з ким зустрічаються в залі. В таких виступах ансамблю також важливо мати успіх, своє творче обличчя.

Самим важким видом концертного виступу являється самостійний концерт колективу в одному чи двох відділах. Концерт в одному відділі зазвичай триває до однієї години. Коли концерт складається із двох відділів, то кожен відділ зазвичай займає 30-40 хвилин. В самостійному концерті колектив виконує 20-25 творів. Концертна програма повинна бути різноманітною. Це досягається підбором різнопланових творів контрастних за художніми образами, характеру музичного матеріалу, стилю, викладу і т.д. Концертна програма може бути побудована чи в хронологічній послідовності, чи по жанрам, чи по стилістичній приналежності складових її творів. Керівник при складанні програми повинен брати до уваги, що інтерес слухачів до виступу повинен вирости до фіналу концерту. Також до оголошеної програми слід мати один-два твори, які можуть бути виконані за проханням слухачів при закінченні концерту. Особливо гарний твір, що приніс задоволення для залу із концертної програми (тривалі аплодисменти, скандування «біс») можна повторити в тому випадку, якщо керівник впевнений, що при повторі він прозвучить не гірше першого виконання [7].

За 10-15 хвилин до виходу на сцену бажано провести стоячи, в концертних костюмах коротку 5-7 хвилинну настройку колективу, під час якої слід заспівати одну-дві вправи, які налаштовую-

ють виконавців на початок концерту, а головне, сконцентрувати увагу на вихід на сцену, зняти надлишкове напруження, яке виникає у співаків перед початком концерту. Поведінка керівника колективу на сцені, його артистичність, в великій мірі впливають на успіх концерту.

Концертно-виконавчу діяльність колективу слід планувати. Кількість концертних виступів колективу визначається його художньо-творчими можливостями, рівнем виконавчої майстерності, якістю і кількістю підготовленого репертуару. Неможна виступати на концертній естраді з невивченими чи погано співаними творами. Мала кількість концертних виступів також погана, як і надто велика.

Концертно-виконавча діяльність ансамблю являється одним із активних засобів музично-естетичного виховання широкої слухачької аудиторії, тому дуже важливо, щоб під час концерту концертний зал не був порожнім. Для цього слід проводити більш організаційну роботу. Розповсюдження білетів, організація реклами концертних виступів – важлива частина роботи ради колективу [4].

Кожен концертний виступ ансамблю повинен аналізуватися, обговорюватися з хоровим колективом. Слід відмітити позитивні сторони, звертати увагу на недоліки з ціллю їх виправлення в подальшій концертно-виконавчій діяльності.

Висновки з даного дослідження та подальші перспективи. Особливістю організації роботи та формування вокального ансамблю є вокальне навчання. Це складова частина й неодмінна умова творчої діяльності музичного колективу, що є запорукою якісного виконавського рівня, стабільності, перспективи творчого росту. Саме робота над вокально-ансамблевими навичками є основою, навколо якої розгортаються всі інші елементи навчально-хорової роботи. Завдання керівника вокального ансамблю багато в чому подібні з роботою педагога сольного співу і ускладнюються тим, що хормейстер має справу з колективом співаків. Керівнику необхідно самому володіти співочим голосом, щоб вміти в будь-який момент показати голосом той, або інший штрих, нюанс, прийом. Ансамблеве виконання будь-якої, навіть найпростішої, пісні вимагає від співаків цілого комплексу вокально-ансамблевих навичок, а саме: володіння співацьким диханням і звукоутворенням, вміння співати в унісон, зливатися з голосами решти співаків за тембром, динамікою звуку, володіння дикцією. Отже, при формуванні вокального ансамблю постає ряд завдань і при їх вирішенні колектив має творчий розвиток, набуваючи навичок і вмінь, що допомагають досягненню успіхів у концертній діяльності.

Список літератури:

1. Вопросы вокальной педагогики: сб. статей / [Сост. А.С. Яковлева] / [Текст] / Антоніна Сергіївна Яковлева. – М. – Л.: Музыка, 1962. – Вып. 1-7. – 1984.
2. Хорове мистецтво України та його подвижники: матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції / Ред.-упор. П. Гуцоватий, З. Гнатів. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2012. – 308 с.
3. Большаков А. Поради молодим хормейстерам. – Київ: «Мистецтво», 1972.
4. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики. [Текст] / Лев Борисович Дмитриев. – Изд. 2-е. – М.: Музыка, 1996. – 368 с.
5. Егоров А. Теория и практика работы с хором. – Москва, 1951.
6. Микиша М.В. Практичні основи вокального мистецтва. – Київ: 1985.
7. Шаміна Л. Робота з самодіяльним хоровим колективом. – Москва: «Музыка», 1981.

Власова С.А.

Київський національний університет культури і мистецтв

ВОКАЛЬНО-АНСАМБЛЕВЫЕ НАВЫКИ В СИСТЕМЕ ХУДОЖЕСТВЕННО-ИНТЕРПРЕТАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОЛЛЕКТИВА

Аннотация

В статье анализируются специфические особенности развития и совершенствования вокально-ансамблевых исполнительских навыков в контексте художественно-исполнительского интерпретационного процесса творческого коллектива – вокального ансамбля. Рассматриваются особенности работы над певческим дыханием в вокального ансамбли, анализируются особенности сочетание процесса художественно-интерпретационной деятельности руководителя и артистов коллектива с контролем надлежащего уровня владения вокально-ансамблевыми навыками во время репетиционной и концертно-исполнительской деятельности.

Ключевые слова: вокальный ансамбль, певческие навыки, интерпретация, художественное перевоплощение.

Vlasova S.A.

Kyiv National University of Culture and Arts

VOCAL-ANSAMBLE EVOLUTION IN THE ARTISTIC INTEGRATED COLLECTIVE ACTIVITY SYSTEM

Summary

The article analyzes specific features of the development and improvement of vocal-ensemble performance skills in the context of the artistic and performing interpretive process of the creative collective – the vocal ensemble. The peculiarities of work on singing breath in the vocal ensemble are considered, features of the combination of the process of artistic and interpretive activity of the leader and artists of the collective with the control of the proper level of vocal-ensemble skills during rehearsal and concert-performing activity are analyzed.

Keywords: vocal ensemble, singing skills, interpretation, artistic reincarnation.